

Kapitalismin orgaaninen kriisi

– professori Stephen Gillin haastattelu

Viime aikoina koettu finanssi- ja talouskriisi on vain osa kapitalismin laajempaa orgaanista kriisiä. Toistaiseksi ei ole löydettävissä riittävän vahvoja poliittisia voimia, jotka voisivat voittaa sen.

Heikki Taimio
Erikoistutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos
heikki.taimio@labour.fi

Haastattelu on tehty 15.9.2009

Joka kerta kun kohtaan kanadalaisen, keskustelu kääntyy jääkiekkoon. Huomasin kuitenkin sinun nettisivultasi, että olet syntynyt Englannissa ja että Sinulla on nyt kaksi passia. Taidatkin seurata mielummin jalkapalloa...

"Olen tosiaankin kotoisin Englannista ja muutin Kanadaan työskennelläkseni siellä Yorkin yliopistos-

sa noin kaksi kolmasosaa koko tähänastisesta elämästäni. Olet myös aivan oikeassa siinä, että jalkapallo on ollut yksi harrastuksistani. Poikavuosinani halusin tulla ammattijalkapalloilijaksi. Pelasin Leeds Unitedin edustus- ja reservijoukkueissa, mutta en ollut aivan tarpeeksi nopea tullakseni huippupelaajaksi. Tykkään katsella jalkapalloa. Kun olin nuori, tyypil-

lisesti naiset pelasivat maahockeytä pyöreällä pallolla kentällä, joka muistutti jalkapallokenttää. En silloin juuri nähnyt jääkiekkoa, mutta siltä ei tietenkään voi välttyä Kanadassa.”

Suomalainen jääkiekko ei ole hassumpaa, joten ehkä Sinun pitäisi käydä katsomassa sitä. Vakavasti puhuen: mitä odotat vierailutasi Helsingissä ja Suomessa?

”Olen käynyt Suomessa monta kertaa ja aina viihtynyt täällä. Tämä on maa, jota kohtaan olen aina tuntenut hengenhei-

Jane ja Aatos Erkon säätiö lahjoitti Helsingin yliopiston rahastoille 2,92 miljoonaa euroa vuonna 2008 Jane ja Aatos Erkon ajankohtaisen yhteiskuntatutkimuksen professuurin perustamiseksi yliopiston tutkijakollegiumiin. Kanadan Yorkin yliopiston valtio-opin professori Stephen Gill on vierailuprofessuurin ensimmäinen haltija. Hän saapui Helsinkiin syyskuun alussa.

molaisuutta ja ihailen sen monia piirteitä. Siksi olin kovin onnellinen saadessani tämän Erko-professorin Helsingin yliopistosta. Uskon voivani oppia täällä paljon.

Kaksi päätutkimusalaani ovat kansainväliset suhteet ja globaali poliittinen taloustiede. Tänne Helsingin yliopistoon on perustettu uusi huippututkimusyksikkö, ja tunnen useita sen yhteydessä toimivia tutkijoita. Käydessäni täällä aikaisemmin huomasin, että hyvin erilaisista taustoista lähtöisin olevat tutkijat pystyivät keskustelemaan vapaasti yli tieteenalojen, mikä on oikein mukavaa. Minusta tuntuu myös, että voin oppia paljon siitä, kuinka pohjoismaiset yhteiskunnat toimivat, kuinka ne ovat järjestäytyneet ja millä lailla ne käyvät keskustelua. Odotan siis monenlaisia intellektuaalisia virikkeitä. Täällä kollegiossa on monia tutkijoita, joiden kanssa haluan keskustella.

Olen aina toivonut näkeväni revontulia. Tiedän, että niitä voi nähdä Kanadasakin, mutta mieluummin näkisin niitä täällä – ja ehkä myös vuotuisia suopotkupallo- ja eukonkantorturnauksia!”

Globalisaatio ja demokratia

11 vuotta sitten Talous & Yhteiskunta -lehti julkaisi artikkelin (Gill 1998), joka perustui Sinun alustukseesi Helsingissä järjestetyssä ”Seminaarissa Maailmanpankista, rakennesopeutuksesta ja pohjoismaisista visioista: hyvinvointivaltio ja kehitysyhteistyö”. Siinä keskityit uusliberalismiin, globalisaatioon ja uuteen konstitutionalismiin. Oletan, että kaikilla on joku käsitys uusliberalismista ja globalisaatiosta, mutta mitä on uusi konstitutionalismi?

”Se viittaa globaalin kapitalismin esiin nousevaan perusrakenteeseen.

Perustuslaillisilla muutoksilla on vahvistettu pääoman valta-asemaa monissa maissa.

Nykyään tunnustetaan laajasti, että on tapahtunut ”maailmanlaajuinen markkinavallankumous”, joka liittyy kapitalismin globalisoitumiseen, jota taas hallitsee se, mitä kutsun kurinpidolliseksi uusliberalismiksi. Vähemmän tunnettua on, että tähän on liittynyt sellaisten poliittis-juridisten ja perustuslaillisten kehikoiden luominen, jotka pyrkivät lukitsemaan kurinpidollista uusliberalistista talouspolitiikkaa pönkittämään suurpääoman valtaa. Nämä kehikot toimivat niin kansallisesti, alueellisesti kuin globaalistikin.

Vuodesta 1980 yli 80 maata ja niiden liittoa on tehnyt perustavanlaatuisen, etupäässä liberaalin perustuslakiuudistuksen. Amerikkalaiset oikeuskäsitykset ovat vaikuttaneet vahvasti tähän prosessiin. Se heijastuu myös valtioiden välisissä sopimuksissa Euroopassa kuten Maastrichtin sopimuksessa ja potentiaalisesti Lissabonin sopimuksessa, samoin kuin lisääntyvissä liberaaleissa kauppa- ja investointisopimuksissa kuten NAFTA ja WTO.

Tiettyyn mittaan saakka tämä pätee myös makrotalouden hallintaan, ja nimenomaan sarjaan oikeudellisia ja institutionaalisia muutoksia kuten budjetin tasapainottamissäädökset ja itsenäiset keskuspankit. Näillä kehikoilla on yhä selvempi vaikutus politiikkaan, ja niillä voi olla pitkäaikaisia perustuslaillisia vai-

kuuksia, jotka mielestäni ovat omiaan vahvistamaan pääomaa ja rajoittamaan mahdollisuuksia kontrolloida talouspolitiikan avainkeinoja laajemmin demokraattisesti. Uusi konstitutionalismi on kapitalistisen globalisaation keskeinen juridinen komponentti.”

Tuossa artikkelissa annoit myös ymmärtää, että demokratian ja pääomien kansainvälisen liikkuvuuden (tai globalisaation) välillä on tietty valintatilanne: jos haluat edistää yhtä, on rajoitettava toista. Miten tässä asiassa maailmalla on käynyt viimeisen vuosikymmenen aikana?

”Demokratian ja pääomien kansainvälisen liikkuvuuden välillä ei niinkään ole valintatilannetta, vaan ennemminkin vallitsee ristiriita kapitalismin ja todellisen demokratian välillä. Kapitalistisiin markkinoihin liittyvät vaihtoprosessit ja vapaudet tuottavat olennaisia eriarvoisuuksia, jotka vaikuttavat takaisin poliittiseen prosessiin. Kapitalismilla on myös liberaalissa oikeusjärjestyksessä perustuslaillisia suojia, jotka varjelevat sen toimintaa ja omistusoikeuksia valtion väliintulolta.

Demokratian ja kapitalismin välinen ongelma saattaa kärjistyä globaalilla tasolla, koska pääoma on suhteellisen liikkuvaa, kun taas suurin osa työvoimasta on paikallista, kuten ovat myös talouden säätelyn useimmat muodot. Näin ollen pääoma voi pelata yhtä valtiota tai säätelyjärjestelmää toisia vastaan ja yhtä ryhmää työntekijöitä tai yhteisöjä toisia vastaan. Se voi myös käyttää erityistalousalueita suojatakseen voittojaan, alentaakseen verojaan ja karttaakseen kansallisia säädöksiä, joista se ei pidä. Tietenkin Pohjoismaiden esimerkiksi osoittaa, että on joitakin kapitalismin muotoja, joissa voidaan harjoittaa laajaa yhteiskunnallista säätelyä ja joissa on joitakin demokraattisia vaikutusmahdol-

lisuuksia, mutta jotka silti ovat erittäin avoimia maailmantaloudelle.

Viimeksi kulunut vuosikymmen viittaa kuitenkin siihen, että liikkuva pääoma on ollut nousussa, ja viimeaikainen globaali talous- ja rahoitusjärjestelmän romahdus osoittaa, että viranomaisten reaktiona on hyvin pitkälti ollut palauttaa globaalisti integroituneet rahoitusmarkkinat ja kompensoida varakkaille sijoittajille, jotka ovat järjestelmän päähyötyjiä. Itse asiassa makrotaloudellinen elvytys ja rahoituslaitosten pelastaminen ovat suosineet hyvin yksipuolisesti pääomaa. Jää nähtäväksi, pitävätkö kansojen demokraattiset voimat puoliaan, jos ja sikäli kuin taloudelliset olot palaavat lähes normaalitilaan.”

Eikö olisi mahdollista, että syntyisi jonkinlainen globaali demokraattinen kehitys, joka ei edellyttäisi globalisaation uutta rajoittamista?

”Kuten juuri annoin ymmärtää, tämä on monimutkainen kysymys, ja se todellakin riippuu yhteiskunnallisista voimasuhteista ja poliittisista rakenteista eri maissa. Se riippuu myös siitä, millaisesta globalisaatiosta me keskustelemme. Olen täysin tiedon globalisaation ja ideoiden vapaan liikkuvuuden puolella niin, ettei niitä ole alistettu patentti- ja intellektuaalisille omistusoikeuksille ja muille ylimääräisten voittojen tavoittelun keinoille, jotka estävät ihmisten hyvinvointia parantavien innovaatioiden diffuusion. Uskon myös eräänlaiseen monikulttuuriseen suvaitsevaan globalisaatioon, joka tunnustaa ja arvostaa eroja ja vastustaa mielen ja markkinoiden monokulttuuria. Niinpä suurempi demokraatisoituminen saattaisi merkitä globalisaation tiettyjen muotojen laajenemista.

Mitä tulee yhteiskunnallisiin ja poliittisiin voimasuhteisiin, niin esimerkiksi Yh-

dysvalloista puuttuu kokonaan järjestäytyneet vasemmisto monista historiallisista ja poliittisista syistä, jotka ulottuvat aina Amerikan tasavallan perustamiseen, orjuuden aikaan ja sitä seuranneeseen maahanmuuton ja teollistumisen aikaan asti. Yhdysvalloissa paine asettaa lisärajoituksia kapitalistiselle taloudelliselle globalisaatiolle tulee protektionistisilta voimilta – erityisesti niiltä yrityksiltä ja työläisiltä, jotka kokevat ulkomaisen kilpailun paineen – ja sitä ajaa poliittinen oikeisto luultavasti paljon enemmän kuin poliittinen vasemmisto ja järjestäytyneet työväenliike.

Laajasti ottaen amerikkalainen hallitseva luokka tai poliittinen systeemi on aina kannattanut liberalisointia ja kapitalistista globalisaatiota, ainakin 1980-luvun alkupuolelta lähtien. Muissa maissa tämä tilanne on erilainen. Esimerkiksi Saksassa uuden Vasemmistopuolueen kannatus näyttää kasvavan samalla kun Saksan talous vakautuu sen jälkeen kun globaali taloudellinen sulaminen aiheutti Saksan viennin ja BKT:n massiivisen pudotuksen.

Näin ollen pitäisi analysoida kehityskulkuja useissa maissa, jotta voitaisiin havaita joku säännönmukaisuus. Toistaiseksi kuitenkin maailman tärkeimmät valtiot G8:ssa ja G20:ssa näyttävät säilyttävän melko yhtenäisen rintaman pitääkseen yllä kapitalistista globali-

**On avoin
kysymys, voitaisiinko
kapitalismin pohjois-
maisia malleja soveltaa
muihin maihin.**

saatiota, joskin ne aikovat soveltaa pitemmälle menevää säätelyä. Ryhmät, jotka ajavat globaalitason erilaista demokratsisointia – esimerkiksi ne, jotka kuuluvat Maailman sosiaalifoorumiin – eivät näytä esittäneen merkittävää roolia poliittisissa väittelyissä vuosien 2007–2009 talous- ja finanssikriisin aikana.”

Onko olemassa myös samanlainen valintatilanne globalisaation ja hyvinvointivaltion välillä? Monien tutkijoiden mielestä Pohjoismaat ovat esimerkki siitä, kuinka globalisaatio ja hyvinvointivaltio voivat kulkea käsi kädessä ja tukea toistaan: globalisaatio edistää talouskasvua, joka tuo verotuloja hyvinvointivaltiolle, kun taas sosiaaliturva ja hyvinvointipalvelut auttavat ihmisiä aikoina, jolloin globalisaatio iskee heihin kovasti, joten ne tekevät globalisaatiosta heille hyväksyttävän tai ainakin siedettävän.

”En ole Pohjoismaiden asiantuntija, mutta nähdäkseni aikaisemmat kommenttini antavat ymmärtää, että hyvinvointivaltion ja globalisaation välinen suhde voi saada monia muotoja. Olen huomannut, että kapitalistisen globalisaation nykyistä vaihetta hallitsevat suuryhtiöiden ja varakkaiden sijoittajien edut, ja ne pystyvät suuresti liikuttelemaan pääomia, hyödyntämään luonnonvaroja ja tietenkin riistämään työvoimaa ja käyttämään lakeja ja säädöksiä turvatakseen omistusoikeutensa. Pohjoismaiset mallit rajoittavat merkittävästi työläisten riistoa hyvinvointi- ja uudelleenjakojärjestelmien kautta, joten ne osoittavat, että jonkinlainen tasapaino on mahdollinen. Avainkysymys on, voidaanko tämä mahdollisuus yleistää, koska saattaa olla niin, että kapitalismin pohjoismaiset mallit riippuvat erittäin paljon niiden poliittisista kulttuureista ja niiden laajemmista käsityksistä koskien solidaarisuutta. Juuri tästä haluaisin oppia pal-

Jos entisen menon annetaan jatkua, niin uusia romahduksia on miltei mahdoton välttää.

jon enemmän vierailullani Suomessa ja tutkijakollokviossa.”

G20-kokous pyrkii palauttamaan uusliberalismin

Oletko seurannut Pittsburghissa ensi viikolla järjestettävän G20-kokouksen valmistelua? Mitä odotat siltä?

”Kyseessä ei ole ainoastaan G20-kokous vaan myös taloudellisesti mahtavimpien maiden johtajien kollektiivinen reaktio taluskriisiin. Mielestäni nyt ollaan menossa muunneltuun versioon siitä, mikä edelsi romahdusta. He yrittävät palauttaa kurinpidollisen uusliberalismin. He pyrkivät ottamaan käyttöön erilaisia julkisten menojen rajoittamismekanismeja, ja he tähtäävät hieman pitemmälle menevään rahoitusmarkkinoiden säätelyyn. Tulee myös jossain määrin enemmän edistyksellisiä toimenpiteitä ja tulontasausta mutta käytännöllisesti katsoen samanlainen järjestelmä.

Kurinpidollinen uusliberalismi on laajasti ottaen projekti, johon liittyy suuri joukko instituutioita, toimijoita ja ideoita, joiden tavoitteena on saada kurinalaiset kapitalistiset markkinat toimimaan laajemmin taloudessa ja yhteiskunnallisessa elämässä. En näe mitään, mikä asettaisi sitä vastaan. Missään tärkeimmistä

maista ei todellakaan ole olemassa riittävän vahvaa vasemmistoa vastustamaan aikaisemman järjestyksen palauttamista. Luulen, että tämä kyllä muuttuu tulevina vuosina.”

Millä tavoin?

”Kun meillä on sellainen taloudellinen hätätila kuin viimeksi kuluneiden parin vuoden aikana, niin useimmat ihmiset etsivät turvallisimpia vaihtoehtoja heidän taloudellisten etujensa kannalta. Vaikka ne johtajat, jotka ovat olleet päävastuussa ongelmien syntymisestä, ovat yhä vallassa, he eivät välttämättä luota kovin erilaisiin vaihtoehtoihin. He etsivät turvallisuutta. Saksan tilanne on mielestäni tästä oikein hyvä esimerkki.

Mutta heti kun saavutetaan jonkinlainen vakaus, johon luultavasti liittyy korkeampi työttömyys ja paljon suurempi julkinen velka, joka pyrkii kohottamaan tavallisten ihmisten verorasitusta, niin silloin ihmiset alkavat esittää perustavammanlaatuisia kysymyksiä tulevaisuudesta.”

Tulemmeko näkemään uuden kierroksen finanssimaailman euforiaa, kuplia ja sitten romahduksen seuraavien 10 vuoden aikana?

”Niin sanottu makrotalouden ihme, joka seurasi toista maailmansotaa, perustui sotienjälkeiseen järjestykseen, jossa oli enemmän tulontasausta ja hyvinvointipalveluja, taloudellista suunnittelua sekä rahoitussektorin säätelyä. Heti kun poistetaan nuo asiat, palataan enemmän itseään säätelävään markkinatalouteen, jota vetää rahoitussektori. Silloin tulee väistämättä ongelma siinä, ettei voida antaa pankkiirien ja sijoittajien säädellä itseään. Se oli yksi 1930-luvun opetuksista.

Sotienjälkeisenä aikana monissa maissa luotiin automaattisia vakauttajia, jot-

ka kumosivat kriisien vaikutuksia. Jos me kuitenkin palaamme samantyyppiseen säätelyjärjestelmään ja makrotaloudelliseen asennoitumiseen kuin ennen kriisiä, niin tulevaisuudessa romahdukset ovat miltei väistämättömiä. Tämä tulee olemaan taistelukenttänä tulevina vuosina.”

Obaman hallinto on sidoksissa Wall Streetiin

Minusta näyttää, että G20-kokous asettaa rajoituksia pankkien riskinotolle ja johdon palkkioille, mutta niin ei tehdä rahoitussektorin muille osille, ns. varjo-pankkijärjestelmälle, joka oli nykykriisin keskiössä. Onko mielestäsi sillä sektorilla vaikutusvaltaisia voimia, jotka voivat estää sellaiset uudistukset, jotka leikkaavat niiden voittoja?

”Mielestäni Yhdysvalloissa mutta suuressa määrin myös muualla rahoitussektorilla on tosiasiallinen veto-oikeus talouspolitiikan suhteen, ja tavallisesti se on vahvasti edustettuina hallinnon niissä osissa, jotka ohjaavat taloutta. Yhdysvalloissa Wall Street on pyörittänyt talouspolitiikkaa luultavasti ainakin Reaganin ajoista lähtien. Clintonin, Bushin ja Obaman hallinnoissa on henkilökunnan ja politiikan jatkuvuus – ja myös niiden piirien jatkuvuus, jotka hyötyvät tästä politiikasta. Itse asiassa noita etupiirejä on nyt palkittu kaikes-ta siitä, mitä ne tekivät väärin. Yhdysvallat aikoo jopa vastustaa pankkisektorin palkkiokattoja. Se haluaa itse asiassa palauttaa saman järjestyksen, jota ylläpitävät samat ihmiset, jälleen kerran. Näen Obaman yksinkertaisesti henkilö-nä seisomassa pitkässä rivissä poliitikkoja, jotka ovat Wall Streetin rahapiiri-en tuotteita ja myös kuuntelevat niitä. Tietysti Obama voi vedota erilaisiin äänestäjäkuntiin, mutta tuolla joukolla

on niin paljon valtaa, että se tosiasiasa johtaa politiikkaa.”

Siinä on tietynlainen ristiriita, että Obaman kampanja tuli kuuluisaksi siitä, kun se keräsi paljon vaalirahoitusta pienistä summista eikä rahojen katsottu tulleen suuryhtiöiltä. Pitääkö tämä paikkansa?

”Varmasti Obama mobilisoi nerokkaasti noin kaksi miljoonaa ihmistä kampanjansa tueksi, koska hän hallitsi sosiaalisen verkostoitumisen teknologian.”

Minä olen kuullut puhuttavan 13 miljonnasta ihmisestä, mutta tämä oli ilmeisesti vain sähköpostiverkosto eikä kampanjaaktivistien määrä.

”Kyllä, kaksi miljoonaa henkeä ilmoitautui vapaaehtoisiksi kampanjatyöntekijöiksi, mikä on ällistytävä määrä. Tämän rakennelman aivoriihi tuli kuitenkin Piilaaksosta ja erilaisilta innovaattoreilta, jotka liittyivät verkostoteknologiaan ja -kommunikaatioon. Ne olivat suuryhtiöitä. Tämä oli hänen rahoituspohjansa yksi iso haara. Toinen haara tuli etupäässä Wall Streetilta, josta ei kampanjan aikana paljon puhuttu, mutta molemmat pääehdokkaat saivat paljon rahaa Wall Streetilta.”

Olisiko nykyään kenenkään mahdollista nousta Yhdysvaltojen presidentiksi ilman noiden piirien tukea?

”Se näyttää epätodennäköiseltä, ellei kehity erittäin voimakasta kansanliikettä. Epäilen, että jos sellainen syntyisi, se olisi melko oikeistolainen, koska Yhdysvalloissa ei ole mitään järjestäytyntä vasemmistoa. Oikeistoryhmät ovat yhä suhteellisen vahvoja, ja vaikka ne ovat viime aikoina kadottaneet juonen, niillä on paljon voimavaroja.”

Tarkoitatko republikaanisen puolueen uskonnollista oikeistoa?

Jos Yhdysvalloissa syntyy todellinen kansanliike, se olisi melko oikeistolainen.

”Uskonnollista ja rasistista oikeistoa itse asiassa, koska se on jo käynnistännyt rasistisen hyökkäyksen Obamaa vastaan. Väitetään, ettei hän ole lainmukainen Yhdysvaltain kansalainen, hän ei ollut syntynyt Yhdysvalloissa, he luulevat, ettei hän ole kristitty, ja he vihaavat sitä, ettei hän on musta johtaja.

Yhdysvaltain oikeisto ei kuitenkaan vetoa vaaleissa kyllin laajoihin joukkoihin. Tämä tuli selväksi viime vaaleissa. Oikeisto ei voi voittaa juuri nyt, ellei se muodosta paljon monipuolisempaa reseptiä Yhdysvaltojen johtamiseksi.”

Olet suhtautunut hyvin kriittisesti presidentti Obamaan, kun taas monilla ihmisillä, myös täällä Suomessa, on suuret odotukset. Tunnet varmaankin Alex Jonesin dokumenttifilmin ”The Obama Deception”, jonka peruslähtökohta on se, että samalla kun Obama kantaa kruunua, todellinen valta sijaitsee muualla. Yksityiset pankkirit, keskuspankki Fed ja Wall Street ovat finanssiryhmäkunta, ja ne ostavat valitsemansa presidenttiehdokkaan. Elokuvasa on toinen kertomus, jossa valta kulkee Bilderberg-ryhmästä Kolmikantakomissioon ja edelleen Ulkosuhteiden neuvostoon¹. Myöntävänä työrukkasena Barack Obama palkitsee nämä ryhmät täyttämällä hallituksensa ja hallintonsa ihmisillä, jot-

¹ Ks. www.trilateral.org ja www.cfr.org. Bilderberg-ryhmällä ei ole [www-sivuja](http://www.sivuja).

ka tulevat Wall Streetilta ja Ulkosuhteiden neuvostosta. Sitten hän menee ja rikkoo lukuisia vaalilupauksiaan matkalla kohti ”globalistisen agendan” toimeenpanoa. Onko tämä vain eräänlainen salaliittoteoria, vai sisältääkö se myös totuuden siemeniä?

”En arvostele presidentti Obamaa henkilönä – minä pidän hänestä.

Paras tapa vastata tähän kysymykseen on nojautua USA:n valtarakenteiden poliittiseen sosiologiaan.

Selvästikin Barack Obama on pystytännyt taloustiimin, joka tosiasiasa jatkaa hänen edeltäjänsä (Clintonin ja Bush nuoremman) monia keskeisiä politiikkoja, mutta se sisältää myös monia samoja henkilöitä avainasemissa. He ovat pääasiassa sidoksissa Wall Streetin rahapiirien ideologiaan ja käytäntöihin.

Esimerkiksi Lawrence Summers oli hiljattain Harvardin yliopiston presidentti – aikana jolloin yli 25 prosenttia sieltä joka vuosi valmistuneista meni töihin Wall Streetin rahoituslaitoksiin. Ilmeisesti Summersin tapana oli nauttia siitä, ettei Harvardin opiskelijaryhmiä tuli hänen asunnolleen, jossa hän signeerasi yllpeänä heidän dollarin seteleitään – hänen virallisen nimikirjoituksensa yläpuolelle, joka edusti häntä USA:n valtiovarainministerinä. Summers on nyt presidentti Obaman johtava talousneuvonantaja, ja hän toimi valtiovarainministerinä Clintonin kaudella.

Obama on juuri äskettäin puoltanut toista kautta Fedin pääjohtaja Ben Bernankelle, joka on republikaani ja alun perin Bushin nimittämä.

Myös Obaman neuvonantajana toimi viime aikoihin asti Robert Rubin, joka ajoi massiivista rahoitusmarkkinoiden säätelyn purkamista ollessaan valtiovarainministerinä Clintonin kaudella. Kun hän erosi, hänestä tuli yksi johtajista Citigroupiin, joka tuolloin oli

Ennen pitkää ihmiset alkavat etsiä vaihtoehtoja, mutta millaisia?

maailman suurin pankki. Citigroup, joka nyt on yksi globaalien rahoitussektorin kaatuneista jättiläisistä, otti valtavasti velkaa ja teki riskikkäitä sijoituksia, jotka olivat USA:n rahoitusmarkkinoiden sulamisen keskiössä. Kutsun heitä ”tavallisesti epäilyiksi”, jotka kannattavat poliittikkamallia ja maailmankatsomusta, jonka tarkoitus on rikastuttaa Wall Streetin etupiirejä, ja se siirrettiin koko maailman tasolle ns. Washingtonin konsensusena, jolla oli IMF:n ja Maailmanpankin kautta suuri vaikutus monien köyhien maiden yhteiskunta- ja talouspolitiikkaan.

Julkaisin kerran kirjan Kolmikantakomissiosta (Gill 1991), ja se käsittelee myös USA:n Ulkosuhteiden neuvostoa ja transatlanttista Bilderberg-ryhmää, jotka molemmat edistivät Kolmikantakomission luomista. Haastattelin yli 140 Kolmikantakomission jäsentä USA:ssa, Kanadassa, Länsi-Euroopassa ja Japanissa, ja tulin siihen johtopäätökseen, että se oli eräänlainen kansainvälinen poliittinen foorumi – ei aivan poliittinen puolue – joka toimi näiltä alueilta peräisin olevien kansainvälisten kapitalististen ja poliittisten valtaapitävien ja dominoivien monikansallisten yritysten puolesta. Se ei kuitenkaan ollut

varjohallitus; se oli enemmänkin tietoisuutta nostava instituutio, jossa voitiin kehittää johtajiksi ”orgaanisia intellektuelleja” erilaisista yhteiskunnallisista ja poliittisista kerroksista kyseisiltä alueilta ja jossa he saattoivat oppia ymmärtämään toisiaan ja työskentelemään yhdessä voidakseen olla yhtä mieltä strategioista entisten kommunistimaiden ja Kolmannen Maailman maiden suhteen, sekä voidakseen avata maailman kapitalistiselle globalisaatiolle. Tietenkään nämä eturyhmät ja orgaaniset intellektuellit eivät voineet päätyä yksimielisyyteen kaikista kysymyksistä tai muovata synteisiä strategian tärkeistä ulottuvuuksista. Se ei ollut salaliitto, mutta varmasti se oli paljon enemmän kuin merkityksetön keskustelukerho. Voimme kutsua sitä kapitalistisen globalisaation poliittiseksi instituutioksi.”

Miten nykykriisiä tulisi luonnehtia?

Monet ovat valmiita luonnehtimaan nykytilannetta kapitalismin perustavanlaatuiseksi kriisiksi. Onko silti mahdollista, että rahoitusmarkkinat, sijoittajat ja yrittäjät voisivat palata pikaisesti tavanomaiseen bisneksentekoon?

”Jos kuuntelet joitakin poliitikkoja tai luet Financial Timesia ja Wall Street Journalia, niin itse asiassa juuri näin näyttää viime aikoina tapahtuneen, so. kriisin julistetaan menneen ohi. Käytännössä kuitenkin tämä on merkinnyt osakemarkkinoiden pudotuk-

sen osittaista palautumista sekä pankkien ja muiden rahoituslaitosten palaamista voitollisiksi, vaikka meillä onkin yhä luottolama, joka leijuu kuin albatrossi luotonanolle perustuvan finanssikapitalismin yllä. Työttömyys sitä vastoin on korkea ja nousussa, ja itse asiassa monin paikoin Kolmannessa Maailmassa siitä on muodostunut paljon pahempi kuin se oli 20 tai 30 vuoteen. Yli miljardi ihmistä on sysätty lähes tai täysin nälhähätään.

Olen verrannut nykyajan henkeä eräänlaiseen panglossilaiseen² maailmankatsomukseen, joka on toivottoman yksipuolinen ja ylioptimistinen mitä tulee niihin inhimillisiin olosuhteisiin, jotka luonnehtivat globaalia kapitalismia.

Rikkaimpia maita koskevat poliittiset avainkysymykset koskevat sitä, mitä tapahtuu tämän taloudellisen hätätilan jälkeen ja erityisesti sitä, kuka maksaa rahoituslaitosten pelastuspaketit. Pitemmälle tulevaisuuden katsottaessa ihmiset saattavat alkaa esittää kysymyksiä kapitalistisen järjestelmän luonteesta ja etsiä vakavasti vaihtoehtoja, joskaan kaikki vaihtoehdot eivät ole edistyksellisiä – jotkut niistä saattavat olla taantumuksellisia.”

Mikä tekee tästä kriisistä suuremman kuin vain taantuman tai laman?

”Meidän pitää katsoa paljon pitemmälle kuin mitä tällä talous- ja finanssikriisillä nyt tarkoitetaan, jotta voimme ymmärtää maailman kohtaamia massiivisia ongelmia – olen sepittänyt termin *organinen kriisi* kuvatakseni sitä. Varmasti ortodoksinen taloustiede ei tajua näitä haasteita, ja itse asiassa vastaukseksi Englannin kuningattaren kysymykseen, jonka hän esitti käynnillään Lontoon kauppakorkeakoulussa, että miksei kukaan ennakoinut talous- ja fi-

² Voltairen satiirissa ”Candide” (1759) tohtori Pangloss kylvää kaikenlaisia vastoinkäymisiä kokevaan päähenkilöön optimismia sanomalla, että onneksi elämme parhaassa kaikista mahdollisista maailmoista.

Elvytys on suosinut yksipuolisesti pääomaa, ja työttömyys kasvaa yhä.

nanssikriisiä, suurin osa ekonomisteista on ollut huomattavan hiljaa, lukuun ottamatta muutamia syyllisyudentunnus- tuksia.

Toisin sanoen tämä kysymys on sekä historiallinen että epistemologinen. Vastataksemme siihen meidän täytyy todellakin katsoa olemassa olevan kapitalismin historiallista evidenssiä ja toimintaa sellaisilla intellektuaalisilla kehikoilla, jotka eivät ole kapeita eivätkä abstrakteja vaan kyllin laajau- lotteisia ja realistisia kyetäkseen käsit- tämään nykyisen kriisin laajuuden ja sen todellisen syvyyden.”

Voidaanko nykyistä kriisiä verrata mihin- kään aikaisempaan?

”Joitakin yhtäläisyyksiä 1930-luvun kanssa on, varsinkin pörssin ja pankkien romahtamisessa. Maailma on kuitenkin muuttunut paljon sen jälkeen, eikä vä- hiten toisen maailmansodan takia, joka oli yksi sotienvälisen laman seurauksista. Yksi syy, miksi nykyinen kriisi ei ole talou- delliselta kannalta niin vakava Euroopas- sa kuin se on USA:ssa, on se, että monis- sa Länsi-Euroopan maissa sotienvälisen taloudenpidon opetukset on opittu ja – vasemmistosta tulevien paineiden joh- dosta – niiden järjestelmät rakennettiin sisältämään keynesiläisiä automaatti- sia vakauttajia, jotka jakavat tuloja uu- dellleen taantumassa ja lamassa. Tämän takia monet oikeistopoliitikot eivät ym-

märrä sitä keynesiläistä tarkoitusta, joka on tulonsiirroilla ja sosiaalisilla tukitoi- milla, koska he virheellisesti uskovat ka- pitalismin olevan itseään säätelevä ja va- kaa.

Toinen nykypäivän ero verrattuna 1930-lukuun ja jopa 1970-lukuun on se, ettei ole olemassa mitään järjestäytyntä vasemmistolaista vaihtoehtoa Neu- vostoliitto on romahtanut ja Kiina on rakentamassa kommunistijohtoisin ka- pitalismin hybridiä, joka on taloudelli- sesti sidoksissa länteen. Euroopassa ja Japanissa äärioikeisto (poikkeuksena eräät maat kuten Itävalta ja ehkä Rans- ka), fasismi ja natsilaisuus eivät ole osoit- tautuneet merkittäviksi poliittisiksi voi- miksi, ainakaan toistaiseksi.

Tämä kriisi on kuitenkin aidosti glo- baali, syvä ja yleinen. Itse asiassa sillä on eräitä hyvin ainutlaatuisia piirteitä. Yksi niistä on se, miten kapitalistisen mark- kinasivilisaation kehitys alkaa esineel- listää elämän kaikki aspektit, vaikka- kin asteittain, markkinoilla myytäviksi tuotteiksi, mukaan lukien eniten arvosa- pitämämme kulttuuri- ja sosiaaliset instituutiot kuten taiteet, urheilu, va- paa-aika, koulutus ja terveydenhuolto, jotka on lisääntyvässä määrin alistettu yritysten myöntämälle tuelle ja jotka on muotoiltu uudelleen niin, että ne toimi- vat ja niitä tarjotaan kuin ne olisivat yk- sityisiä markkinainstituutioita. Kutsun tätä ristiriitaisen *markkinasivilisaation* nousuksi.

Marx tietenkin havaitsi tämän sosiaa- lisesti laajenevan piirteen kapitalismissa jo 1800-luvulla. Nyt uutta saattaa olla tämän esineellistymisen laajuus ja syvyys, samoin kuin se, miten globaali kapita- lismi kohtaa biosfäärille ja elämän pe- rusedellytyksille koituvat haasteet koko planeetalla.

1930-lukuun verrattuna on nyt myös eräs ero, jota ei ole juuri huomattu val- tavirran poliittisissa keskusteluissa, joka

on keskittynyt finanssikriisiin ja presi- dentti Obaman ilmaantumiseen maail- man toivon kipinäksi. Se ei ole ainoas- taan joukkotuhoaseiden massiivinen kasaantuminen kuten Yhdysvaltojen jättiläismäinen asevarasto, vaan myös nykyisin voimakkaasti kiihtyvä suunnit- telu luoda valtava määrä ydinvoimaloi- ta ympäri maailmaa. Tämä muutos vel- voittaa tulevat sukupolvet turvaamaan nämä voimat. Näiden ydinlaitosten li- säämistä perustellaan pitkälti ilmaston lämpenemisellä ja muilla ympäristöon- gelmilla, jotka johtuvat fossiilisten polt- toaineiden käytöstä. Tämän kehityksen turvallisuusriskit ovat kuitenkin ilmeisiä, ja se saattaa johtaa paljon epävakaam- paan globaaliin sotilaalliseen tasapai- noon kuin mitä vallitsi kylmän sodan aikana, jolloin Yhdysvalloilla ja Neuvos- toliitolla oli miltei duopoli ydinasevalti- oina. Nyt ydinaseiden leviäminen on iso ongelma. Pidän tätä globaalin orgaani- sen kriisin yhtenä osana.”

Millainen talouden nousukaudesta muodostuu?

Millaisena näet edessä olevan talousnou- sun? On puhuttu sen mahdollisesti saa- mista muodoista viittaamalla erilaisiin kirjaimiin kuten L, V, W ja U. Palataanko nopeasti samalle tasolle kuin ennen krii- siä vai uskotko prosessin kestävän kauem- min? Millainen on lähitulevaisuuden ta- louskehitys?

”Esität ekonomistien tyypillisen ky- symyksen, minkä muotoisella käyrällä voidaan kuvata talouskehitystä tämän kriisin jälkeen. Tämä kriisi on kuitenkin paljon laajempi kuin suhdannekriisi. Se on myös yhteiskunnallinen kriisi ja myös ihmisen ja luonnon välinen biosfäärin kriisi. Talouskriisi kärjistää näitä kahta muuta. Suhteutan arvioni talouden va- kautumisesta noihin yhteyksiin.

Vakauttamistoimenpiteet ovat suosineet lähes yksipuolisesti pääomaa, ja ne ovat onnistuneet vakauttamaan osakemarkkinat ja eräitä rahoituslaitoksia. Useimmista maista ei löydy paljoakaan merkkejä siitä, että työttömyyttä olisi onnistuttu hoitamaan. Saksa on poikkeus. Sillä on erityisen voimakkaasti tuloja tasaava sosiaaliturvajärjestelmä, ja valtio maksaa työnantajille, jotta nämä pitäisivät ihmiset töissä. Näin ollen saksalaisia työläisiä on kohdeltu suhteellisen hyvin kriisin aikana.”

On esitetty eräänlainen salaliittoteoria, jonka mukaan Merkelin hallituksella on sellainen sopimus suuryhtiöiden kanssa, etteivät nämä toteuta joukkoyhtiönsä ennen vaaleja vaan vasta niiden jälkeen.

”Tuo saattaa olla totta, mutta todellinen kysymys on, että Saksan järjestelmään sisältyy automaattisia vakauttajia. Siellä on poliittisia paineita, koska ammattiyhdistysliike on hyvin järjestäytyneet, ja myös oikeistovoimilla on merkitystä. Yhdysvalloissa on vähemmän tulojen uudelleenjakoa. Siellä on osavaltiota, joissa on valtava rahoituskriisi ja työntekijöitä irtisanoitaan. Todellinen työttömyysaste on nyt 15–16 prosenttia, ja se voi nousta jopa 20 prosenttiin ensi vuonna, Monissa muissa maissa työttömyys on kasvussa. Tilanne on epätoivoinen, koska jos kehitysmaat ja jopa eräät melko vauraat maat vetoavat Kansainväliseen valuuttarahastoon, tämä vaatii niiltä isoja veronkorotuksia, menoleikkauksia ja julkisen sektorin työntekijöiden irtisanomisia. Minulle nämä ovat todellisia osoittimia siitä, mitä on tapahtumassa.

Useimmille ihmisille kriisi on vasta alussa. Rahoitusmarkkinoiden monet osoittimet näyttävät paremmilta. Jos kuitenkin katsotaan luotonantotarjontaa, niin se on edelleen tukehduksissa eikä ole pa-

lannut siihen mitä se oli. Pienet ja keskisuuret yritykset ovat vaikeuksissa. On kyllä paljon panglossilaista optimismia, mutta on poliitikkojen ja rahoitussektorin etujen mukaista maalata ruusuinen kuva.”

On myös puhuttu varastosyklisestä ja elvytyspakettien väliaikaisuudesta, mutta toistaiseksi viime kesä on nähty käännekohtana. Oletko sitä mieltä, että tämä ei ole tarpeeksi? Tarvitaanko enemmän tulontasausta, köyhyyden vähentämistä...?

”Haluan korostaa kahta asiaa. Viimeisten 20 vuoden aikana taloudellisen menetyksen osoittimeksi muodostuivat rahoitusmarkkinoiden, osakkeiden ja valuuttojen heilahtelut. Ekonomistina tiedät, että meillä oli merkittävä kriisi, joka pitää selittää talouden perustekijöiden avulla. Tiedotusvälineet ovat syllistyneet rikokseen erityisesti Pohjois-Amerikassa, jossa ne eivät koskaan kysy tärkeitä ja haastavia kysymyksiä. Ne eivät ole kiinnostuneita niistä. Jos meillä on tilanne, jossa kansalaisten tietämys taloudesta on vähäinen kuten Yhdysvalloissa, niin median kiinnostus määrää agendan.

Jos tarkastelemme tilannetta perinteisellä keynesiläisellä tavalla, niin kysymys on, mikä olisi tehokkain tapa elvyttää ja joka lisäisi kokonaiskysyntää kansalaisten enemmistön keskuudessa. Tehokkain tapa käyttää rahaa olisi auttaa köyhiä, jotka kuluttavat lähes kaiken käytettävissä olevan tulonsa, rahoittaa työntekijöiden hyvinvointi- ja terveyspalveluja sekä parantaa tulevaisuuden kasvuedellytyksiä rahoittamalla koulutusta. Jos raha sitä vastoin laitetaan sellaisiin kohteisiin, joihin ei kohdistu mitään yhteiskunnallista kontrollia, niin vastuu ongelmista siirretään yksityisille eturyhmille, kun tosiasiasa tarvitaan julkista vastuuta. Mielies-

Valtion pelastuspaketteja saaneet pankit pitäisi kansallistaa.

täni se on poliittinen ristiriita. Toisaalta tarvitaan keinoja, jotka aidosti hyödyttävät yhteiskuntaa ja johon liittyisi antelias tulonsiirto muualle maailmaan. Se tuottaisi paremman ja vakaamman maailman.”

Mitä mieltä olet perinteisestä keynesiläisestä reseptistä, jota mm. Paul Krugman on ajanut, että tarvitsemme paljon suurempaa finanssipoliittista elvytystä ja rahoituslaitosten tiukempaa valvontaa?

”Krugmanin ehdotukset istuvat liberaalin keynesiläisen poliittisen taloustieteen valtavirtaan, vaikka hän onkin sen yhteisön yksi syvällisimmistä ja itse asiassa poliittisesti sitoutuneimmista edustajista. Makroekonomistit yli poliittisen kirjon tukevat elvytystä, vaikka he ovatkin eri mieltä sen soveltamisesta. Meidän ei kuitenkaan pitäisi unohtaa, että kuten poliittiset johtajamme, jotka tavattiin rattiin nukahtaneina, useimmat ekonomistit eivät onnistuneet ennakoimaan kriisiä. He uskoivat virheellisesti, että makrotaloudellisesta vakautuksesta oli tullut tekninen harjoitus, joka oli eliminoinut aikaisemman kapitalismin nousut ja laskut. Valtavirran riveissä yksi tärkeä ero koskee sitä, kuinka kauan toimenpiteitä pitäisi jatkaa ja millaisen fiskaalisen regiimin tulisi seurata niitä.

Tietysti näyttää lähes tuskallisen ilmeiseltä, ettei pankkien pitäisi antaa ot-

taa äärimmäisen riskikkäästi velkaa moninkertaisesti niiden omaan pääomaan nähden – ihan varovaisuuden perusohje näyttää olevan paikallaan tässä. Sääntelyä voidaan tiukentaa monilla muillakin tavoilla: yksi malli on palata niihin säädöksiin 1930-luvulta, jotka seurasivat vuoden 1929 romahdusta Wall Streetillä. Itse pitäisin parhaana kansallistaa kokonaan ne pankit, jotka ovat saaneet jättäjäismäisiä pelastuspaketteja, ja tämä auttaisi peittämään ne kustannukset, jotka koituvat tulevaisuudessa sotkun selvittämisestä, koska valtio voisi tulouttaa itselleen voittoja näistä pankeista. On kerta kaikkiaan yhteiskunnallisesti epäoikeudenmukaista sosialisoida pankkien tappiot samalla kun niiden annetaan yksityistää voittonsa toiminnan jatkuessa.”

Tämä kriisi jättää jälkeensä valtavan kasan valtion velkaa. Monet ekonomistit ja poliitikot tulevat viittaamaan siihen esteenä uudistuksille ja julkisten menojen lisäyksille. Kuinka voimme elää sellaisen taakan kanssa?

”Olen jo maininnut, että yksi välitömmimmistä ja syvästi poliittisista kysymyksistä on juuri se, kuinka maksetaan näistä pelastuspaketeista, jotka pelastavat pääoman sen varomattomista ja riskikkäistä menettelytavoista. Sen pitäisi perustua yhteiskunnallisesti oikeudenmukaisille ja tasa-arvoisille julkisen rahoituksen ja verotuksen muodoille. Yksi hyvin pieni panos olisi asettaa erittäin varakkaille lisävero, jolloin kaikki mitä he omistavat ja ansaitsevat olisi veronalaista. Pitäisi myös olla korkea verotus tietyn tason ylittävälle tuloille (eikä ainoastaan pankkiriien bonuksille). Esimerkiksi 500 000 dollaria³ ylittävälle vuosituloille pitäisi olla 99 prosentin vero. Se pakottaisi

3 Noin 340 000 euroa.

”Kiinalle on hyvin tärkeää, että Yhdysvallat pysyy vauraana.”

superrikkaiden plutokratian antamaan panoksensa yhteiskunnalliseen uusintamiseen ja maksamaan osan siitä hুলutuksesta, jota useimmat heistä tukivat poliittisesti ja jossa he olivat osallisina. Jopa varakkaat sijoittajat kuten Warren Buffett ovat vaatineet rikkaiden paljon kireämpää verotusta. Julkiset velat on rahoitettava, ja on vaadittava uhrautumista kaikilta ihmisiltä, jokaiselta kykijensä mukaan.

Haluaisin lisätä, että mielestäni elvytysrahat olisi pitänyt käyttää sosiaali- ja koulutusmenoihin sekä tarjoamaan parempaa terveydenhuoltoa ja muita keinoja, joilla vahvistetaan yhteisöjämme ja kykyä innovoida ja kasvaa tulevaisuudessa.

Nykyaikaisen kapitalismin monet aspektit perustuvat tuhlaukselle (mainonta, pakkaaminen, saastuttavat toimialat, bensasyöpöt autot, huonosti lämpöeristetyt talot jne.). Järkevä hallinto voisi eliminoida nämä ja luoda uusia tulonlähteitä. Pääoman pitäisi maksaa ratkaisuisista, ei ainoastaan tavallisten työläisten. Tämä liittyy pitkän aikavälin demografiseen ongelmaan, joka iskee moniin EU-maihin, ja siitä on tulossa erittäin akuutti Japanissa, missä väestön ikärakenne merkitsee, että terveyden- ja kotihoidon kustannukset pyrkivät nousemaan. Järkevät yhteiskunnalliset ja yhteisöperustaiset, tukevat ja solidaarisuusperustaiset ratkaisut

tuollaisiin ongelmiin osoittautuvat lopulta halvemmiksi kuin yksityistetyn ratkaisut. Terveydenhuolto on ihmisoikeus, jota ei pitäisi yksityistää. Mielestäni voidaan puolustaa sitä kantaa, että sosialisoidumpi julkinen liikenne, terveydenhuolto ja koulutus osoittautuvat niin edullisemmiksi, tehokkaammiksi kuin inhimillisemmiksikin, ja ne ovat omiaan säästämään resursseja, joilla hoidetaan julkista velkaa.”

Kiinan tie todelliseksi suurvallaksi on pitkä

On mielenkiintoista, kuinka rahoitussektori sai niin paljon vaikutusvaltaa politiikassa. Mikä merkitys on toisaalta nousevilla talouksilla kuten Kiinalla ja Intialla? Kehittyneiden maiden teollisuudesta suuri osa on siirtynyt nouseviin talouksiin samalla kun rahoitussektorin merkitys on kasvanut. Ovatko nämä asiat kytköksissä toisiinsa?

”Kyllä ne mielestäni ovat. Meillä on uusi globaali työnjako. Tärkein esimerkki on suhde Kiinan ja Yhdysvaltojen välillä. Kiina on pohjimmiltaan alusta, jolla tuotetaan raaka-aineita ja tavaroita monesti monikansallisten yhtiöiden toimesta tai valvonnassa, jotka käyttävät kehittyneitä tuotantotekniikoita ja halpaa työvoimaa ja tarjoavat tuotteitaan Euroopan ja Pohjois-Amerikan markkinoille. Kiina puolestaan sijoittaa varojaan Yhdysvaltain rahoitusmarkkinoille ja sen valtion velkakirjoihin. Nämä voidaan nähdä melkein siiamilaisina kaksosina. On siis hyvin läheinen yhteys näiden kehityskulkujen välillä.”

Kiina vaikuttaa mahdottomalta pysäyttää. Voiko nykyinen kriisi toimia käännekohtana uuteen maailmanjärjestykseen, jossa Kiina vetää talouskasvua ja kehitystä?

”Ei ole epäilystäkään siitä, että Kiina edustaa nykyaikaisen kapitalismin uutta rajavyöhykettä Aasiassa, ja sen investointi- ja kasvuvauhti on hämmäntävä. Toisaalta Kiina on yhä pitkälti kehitysmaa, jonka asukkaista suurin osa elää maaseudun takamailla ja on hyvin köyhää. Sitä repivät valtavat taloudelliset mullistukset ja poliittinen stressi, ja siellä on viime aikoina koettu protesti- ja mellakka-aaltoja kautta maan. Monissa suhteissa se on melko epävakaa, ja sen kehitys muistuttaa kapitalismin varhaisia aikoja. Kuitenkin siitä on kokonsa ansiosta varmasti tulossa alueellinen suurvalta, ja sen ulkopoliittikka – erityisesti mitä tulee sen harjoittamaan raaka-aineiden, energialähteiden ja markkinoiden etsintään – on tehnyt siitä enemmän globaalisti suuntautuneen. Hiljattain Kiina teki energiasopimuksia Kanadan kanssa, ja sen ollut hyvin aktiivinen Etelä-Amerikassa ja muualla maailmassa.

Kiina on nyt ilman muuta varteenotettava voima, ja sen johtajat ajattelevat sukupolvien aikajänteellä eivätkä osakemarkkinoiden lyhyen aikavälin vaihteluiden jänteellä, jota monet länsimaiset johtajat käyttävät. Kiinalla on kuitenkin yhä erikoinen suhde muuhun maailmaan. Sen kehitys nykyaikaiseksi suurvallaksi maailmassa on tiiviissä yhteydessä Yhdysvaltain talouden tulevaisuuteen. Tämä ei johdu ainoastaan siitä, että Yhdysvallat on sen ylivoimaisesti suurin vientimarkkina-alue, vaan myös siitä, että Kiinalla on valtavia sijoituksia Yhdysvaltain dollariin ja sen rahoitusmarkkinoille, varsinkin valtion velkasitoumuksiin. Tämän takia Kiinalle on hyvin tärkeää, että Yhdysvallat pysyy vauraana, ja kaikkia mahdollisia muutoksia, jotka saattavat olla Kiinan edun mukaisia, tarkastellaan pitkän tähtäimen näkökulmasta – esimerkiksi dollarille vaihtoehtoisen globaalien valuutan luomista.

Näin ollen minä näen Kiinan tulevaisuuden heijastavan merkittävää siirtymää globaalissa vallanjaossa, mutta tässä vaiheessa meidän on varottava yliarvioimasta sen laajuutta. Olen jatkuvasti sitä mieltä, että se ylläpitää melko pitkälle menevää yhteistyötä muun maailman kanssa. Kiinan varmasti täytyy päästä käsi ulkomaisiin resursseihin ja markkinoihin, jotta sen kehitys voisi jatkua.

On varmasti totta, että Kiinasta on tullut yksi pääpaikka investoinneille, ja sen mukana tapahtuu monia siirtymiä ja muutoksia poliittisen vallan luonteessa. En ole kuitenkaan varma, kuinka pitkälle siinä mennään. Olemme yhä hyvin varhaisessa vaiheessa, ja Kiina on vielä erittäin köyhä maa. Siellä on vielä miljardi äärimmäisen köyhää ihmistä. Sen kaupungeissa on ehkä 200 miljoonaa ihmistä, jotka ovat kytköksissä muuhun maailmaan. Jos katsotaan sitä tuolla tavalla, niin se ei näytä aivan yhtä mahtavalta kuin monet ihmiset luulevat.

Monikansalliset yritykset tarvitsevat myös asiakkaita tuottajien lisäksi. Kiina on tässä tapauksessa epätasapainoinen paikka. Väestön valtaosa ei koe hyötyvänsä kehityksestä, ja siksi siellä nähdään mellakoita. Se on avoin kysymys ja vaatisi pitkän keskustelun.”

Eikö Kiinan (ja Intian, Brasilian jne.) nousu johda ympäristökatastrofiin? Viimeisimmät arviot maapallon lämpenemisestä viittaavat yhä suurempaan lämpötilan nousuun tällä vuosisadalla.

”Kolmannen Maailman maiden kapitalistisen kehityksen ongelma viimeksi kuluneiden 30 vuoden aikana on ollut energiaintensiivisyyden nousu, liittyen esimerkiksi autoilukulttuurin lisääntymiseen. Laajempi kuva on, että sitä, mitä aiemmin pidettiin ylellisyytenä, pidetään nyt välttämättömyytenä. Esimerkiksi Meksikossa ja Brasiliassa kaikki näyttä-

Kiina ja Intia eivät voi kehittyä samalla tavalla kuin Yhdysvallat, tai planeettamme tuhoutuu.

vät haluavan käyttää autoa, ja perheet tavoittelevat useampaa kuin yhtä autoa. Tämä yrittää jäljitellä kapitalistisen kehityksen pohjoisamerikkalaista mallia, ja se on luontaisesti haitallista ympäristölle ja globaalille lämpenemiselle. Kiina, Intia ja muutkin maat voivat yhä välttää tämän kohtalon, jos ne ovat järkeviä. On olemassa joitakin merkkejä siitä, että Kiina on kiinnostunut investoimaan voimakkaasti uusiutuviin energialähteisiin kuten aurinko- ja tuulivoimaan, ja se tulee käyttämään osan valtavista valuuttareserveistään tehdäkseen näin. Meidän kaikkien puolesta kannattaa toivoa, että kiinalaiset pystyvät tähän.

On varmaa, että koko maailma – eivätkä ainoastaan Kiina ja Intia – tuottaa yhä ankarampia uhkia biosfäärille tavoilla, jotka ovat elimellisiä osia globaalista orgaanisesta kriisistä, johon viittasin aiemmin. Jos Kiina ja Intia kehittyvät markkinatalouksina samalla tavoin kuin Yhdysvallat seuraavan vuosisadan ajan, niin se tuhoaisi suuren osan tämän planeetan elämästä sellaisena kuin sen nyt tunnemme.”

Näetkö mitään toivoa uudessa teknologiassa, joka voisi auttaa välttämään ympäristökatastrofin?

”Ekologisen tulevaisuuden tärkein määräävä tekijä ovat yhteiskunnalliset suhteet kapitalismissa. Jos meillä on jär-

Poliitikot joutuvat tekemään enemmän ilmastokatastrofin torjumiseksi, koska se, mitä nyt tehdään, ei tule riittämään.

jestelmä, jota hallitsevat puhtaasti kapitalistiset etupiirit, jotka säätelevät itseään ja muuttavat kaiken tuotteiksi, niin todennäköisesti se johtaa ympäristötuhoon. Uusi teknologia otetaan aina käyttöön yhteiskunnallisessa kontekstissa, tuotantosuhteiden mukaisten intressien ja yhteiskunnan valtasuhteiden mukaisesti. Jos Kiinassa ja Intiassa otetaan käyttöön uutta teknologiaa olosuhteissa, joissa se liittyy taloudelliseen suunnitteluun ja voimavarojen järkipäisempään käyttöön, niin sillä voi olla valtavan suuri vaikutus. Kiinalaiset ovat esimerkiksi jo alkaneet investoida aurinko- ja tuulivoimaan. Intiassa luultavasti tullaan käyttämään hieman toisenlaista teknologiaa kuten biomassaa ja muuta paikallista energiaa, joka rasittaa vähemmän ympäristöä.

Meidän täytyy kuitenkin ymmärtää, että se, miten uutta teknologiaa otetaan käyttöön näissä maissa, riippuu siitä, miten ne ovat kytköksissä maailmanmarkkinoihin ja mitkä eturyhmät hallitsevat näitä maita. Mielestäni Kiinassa on tähän suuremmat edellytykset kuin Intiassa, koska Intia on jo paljon kapitalistisempi maa, kun taas Kiinassa kommunistinen puolue yhä johtaa maata. Siten Kiinassa on yhä mahdollista pyrkiä suunnitelmallisuuteen.

Todellinen avainkysymys ei mielestäni kuitenkaan koske näitä kahta maata. Saastumisen ja ympäristön tuhoutumisen tärkein lähde ovat vauraat maat ja erityisesti Yhdysvallat. Siellä on paljon lähiöitä, joissa on valtavia ja huonosti eristettyjä, liiallisesti ja tehottomasti lämmitettyjä taloja, ja ihmisillä on valtavan suuria autoja, joilla he ajavat pitkiä työmatkoja. Heidän on muutettava elintapojaan. Tämä on osa aiemmin mainitsemaani organisaatiosta kriisistä, johon kuuluvat myös elintavat, kaupunkirakenteet ja liikennejärjestelyt. Et voi vakavasti odottaa Intian ja Kiinan kaltaisten maiden pyrkivän käsittelemään omia ongelmiaan ja toimimaan yhteistyössä, jos ne eivät näe Yhdysvaltain ja Kanadan kaltaisten maiden tekemän merkittäviä yrityksiä ratkaista omat ongelmansa.”

Miten näet mahdollisuudet päästä kansainvälisiin sopimuksiin tässä kysymyksessä?

”On tietysti sopimuksia kuten Kioton sopimus, mutta ne eivät mene tarpeeksi pitkälle. Ne ehdottavat markkinaratkaisuja ongelmille, jotka eivät välttämättä ole yksinkertaisesti markkinoiden ongelmia. Mutta uskon, että paine poliitikkojen suhteen kasvaa tulevinä vuosina, että he tekisivät enemmän. Tämä ei nimittäin ole mikään oikeisto-vasemmisto-kysymys vaan yleinen ongelma, joka koskee planeetan kaikkia ihmisiä. Uskon, että tulevaisuudessa tehdään enemmän, koska se, mitä nyt tehdään, ei selvästikään tule riittämään.”

Onko kapitalismin kriisistä ulospääsyä?

Mistä löytyvät ne yhteiskunnalliset voimat, jotka rakentaisivat tien ulos tästä kriisistä?

”Poliittisista ajatteliijoista suosikkini on italialainen Antonio Gramsci. Hänen poliittinen perusohjeensa oli ”älyn pessimismi, tahdon optimismi”. Luulen, että olen antanut hyvin pessimistisen näkemyksen maailmankapitalismin tilasta. Kuten Marx huomautti, kapitalismi etenee luovan tuhon prosessin kautta, joka ”murtaa kaikki Kiinan muurit”, mutta niin tehdessään sen luomat tuotantovoimat voivat avata inhimillisten mahdollisuuksien laajoja näköaloja, joista jotkut voivat olla hyödyllisiä. Kapitalismin keskeinen Akilleen kantapää on kuitenkin se, että se ei tuota käyttöarvon takia vaan rahallisen tuoton takia. Kapitalismi ei pyri suoraan tyydyttämään inhimillisiä tarpeita. Globaalin organisaation kriisin takia maailma tarvitsee uusia periaatteita, yhteistyön muotoja ja poliittisen mielikuvituksen uusia tyyppejä, jotta olisi toivoa menestyä kriisin kohtaamisessa.

Saattaa olla vielä liian aikaista erottaa niiden poliittisten voimien täsmällinen muoto, jotka ajaisivat tätä kaikkein voimakkaimmin, joskin olen sepittänyt termin ”postmoderni Prinssi” keinona tavoittaa niiden edistysellisten voimien kompleksisuus ja monimuotoisuus maailmassa, jotka ovat alkaneet ymmärtää tätä kysymystä. Tavallaan Maailman sosiaalifoorumi heijastaa joitakin tällaisia voimia, vaikka ei suinkaan kaikkia niitä. ”Postmodernilla” tarkoitan tiettyjä olemassaolon ehtojen joukkoja tänä päivänä kuten myös poliittisen järjestäytymisen uusia muotoja, jotka menevät yli viime vuosisadan modernististen ja erityisten poliittisten puolueiden.

Gramsci kirjoitti tekstinsä *Moderni prinssi* keinona kuvitella aidosti demokraattinen kommunistinen puolue, joka saattaisi toimia edistyksen agenttina 20. vuosisadalla. Mielestäni tarvitsemme nyt uuden käsityksen poliittisista puo-

Ajattelevat ihmiset tulevat toimimaan uudenlaisissa poliittisissa järjestöissä uusien vaihtoehtojen puolesta.

lueista ja poliittisista voimista, sellaisen joka sopii paremmin meidän aikamme olosuhteisiin ja joka pitää sisällään paljon laajemman joukon edistyksellisiä voimia.

Kun globaali kriisi syvenee, voimme odottaa, että kautta maailman paljon enemmän ajattelevia ihmisiä – itse asiassa miljoonia ja miljoonia intellektuelleja, jotka haluavat nähdä suunniteltuja ja syvällisiä, todella kaukokatseisia ja kestäviä ratkaisuja näihin ongelmiin – kokoontuu yhteen uudenlaisissa poliittisissa järjestöissä luodakseen uusia ideoita ja itse asiassa politiikan uuden kielen. Tätä tarkoitan uudella postmodernilla Prinsillä.”

Uusliberaalit ja konservatiivit tapavat sanoa Margaret Thatcheria toistuen: ”Ei ole olemassa vaihtoehtoa”. Onko meillä?

”Historiaa tehdään aina, ja historia merkitsee aina, että tehdään vaihtoehtoja, joskin kuten eräs saksalainen filosofi kerran sanoi, ”ei välttämättä meidän itsemme valitsemisissa olosuhteissa”. Mielestäni olen edellä sanonut riittävästi tuodakseni esille sen, että aina on vaihtoehtoja – kysymys on siitä, mikä toteuttaa ne poliittisesti ja yhteiskunnallisesti historian kussakin pisteessä. Olen aina uskonut, että Marga-

ret Thatcher oli hayekilainen, joka pyrki toteuttamaan sen, mitä Karl Polanyi kutsui koruttomaksi utopiaksi. Se oli maailma, jossa hänen vapauskäsitteensä merkitsi oikeutta muuttaa ihmisten ja luonnon elämä myytäväksi tuotteiksi järjestelmässä, jota koordinoisi spontaanisti kapitalististen markkinoiden näkymätön käsi. Se oli koruton utopia, koska käytännössä Britanniassa se merkitsi abstraktia, epäinhimillistä ja tunteetonta kärsimysten aiheuttamista brittiläisille työläisille, mutta myös koska sen visiota oli pohjimmiltaan mahdoton saavuttaa – sen kohtaamien ristiriitojen painon takia. Itse asiassa me näemme juuri nyt toden teolla monia näistä ristiriidoista ja sekaannuksista – kurinpidollinen uusliberalismi aloitettiin Thatcherin ja Reaganin aikana.” ■

KIRJALLISUUS

Gill, S. (1991), *American Hegemony and the Trilateral Commission*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
Gill, S. (1998), *Globalisoituminen, demokratia ja kansainväliset rahoituslaitokset*, *Talous & Yhteiskunta*, 26:3.